

Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez

Császártöltési Pincesorok

Készítette:
Rác Hajnalka Mária

..... (aláírás)

Császártöltés, 2016. október 12.
(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Császártöltési Települési Értéktár Bizottság

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Rácz Hajnalka Mária

Levelezési cím: 6239 Császártöltés, Kiscsala tanya 27.

Telefonszám: 06/20-475-3251

E-mail cím: muvelodes@csaszartoltes.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

Császártöltési Pincesorok

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

- | | | |
|--|---|--|
| ☐ agrár- és élelmiszer gazdaság | ☐ egészség és életmód | ☐ épített környezet |
| ☐ ipari és műszaki megoldások | ☒ <u>kulturális örökség</u> | ☐ sport |
| ☐ természeti környezet | ☐ turizmus és vendéglátás | |

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Császártöltés

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

- | | | | |
|-------------------------------------|-------------------------------------|---|---|
| ☐ települési | ☐ tájegységi | ☒ <u>megyei</u> | ☐ külföldi magyarság |
|-------------------------------------|-------------------------------------|---|---|

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

„Mert az élet az valami roppant különös dolog. Az úgy odakötözi az embert a földhöz, egy völgy hajlatához, vagy egy domb oldalához, úgy odakötözi még akkor is, ha nehéz és nyomorúságos élet, hogy az ember lassanként odanő hozzá, gyökeret ereszt belé s lassan otthonának kezdi érezni akkor is, ha idegen.”¹

Császártöltés területén érdemleges régészeti ásatás nem folyt, ezért nagyon nehéz a múltbéli eseményekről képet alkotni. Valószínűsíthető, hogy a környékbeli településekhez hasonlóan itt is éltek már az ősidők óta emberek. Az ismert leletek alapján kijelenthető, hogy a szarmaták és az avarok biztosan laktak már ezt a térséget. Változatos földrajzi adottságok jellemzik a település környékét, hiszen $\frac{1}{4}$ része a Solti síksághoz tartozik, ártéri jellegű terület. Ez az őrzégi terület lápos, zsámbékos, gazdag flórával és faunával rendelkezik. A másik $\frac{3}{4}$ része viszonylag barna homokos rész, amely kelet felé haladva egyre homokosabb, néhol – az Illanccsal² határos részeknél – már szabadon mozgó futóhomok. A különböző részek között 15-20 méteres szintkülönbségek is lehetnek. A

¹ Wass Albert, www.citatum.hu; 2011. április 18.

² Illancs: A homokhátság legmagasabb vonulata, a Kiskunság déli végén, a Sárköz és a Tisza- völgy között fekvő terület, amelyet az uralkodó északnyugati irányú szelek a Duna hordalékából építettek fel. Amikor a szélfúttá homokszem a felszínnek ütközik, az ott lévő szemcséket szélirányban löki tovább: lassan buckának, bálnahátnak nevezett dombot vagy gerincet épít. Ezek a homokdombok itt 160-170 méterig emelkednek (pl. Kopasz- hegy 165 m, Ólom- hegy 172 m, Vastag-hegy 159 m); Nebojszki László: Illancsi pillantások;

Kecel és Baja között húzódó magaspárt adja a természetes határvonalát a két különböző adottságú területnek.

Ez a vidék a honfoglalás után Árpád fia, Solt vezér felügyelete alá tartozott. A tatárjárás és a török dúlás sem kímélte, hiszen itt húzódott a fő kereskedelmi útvonal a déli területek felé. A történelmi ismereteink alapján kijelenthető, hogy a török uralom után kialakult munkaerőhiány tette szükségessé a térség betelepítését, hiszen a föld- és szőlőterületek parlagon heverve elvadultak és kihasználatlanul álltak. Az 1690-es évektől kezdődően már találkozhatunk a birtokosok magántelepítésével. Állami szinten csak 1755 után, Mária Terézia telepítésrendelete nyomán indult el ez a folyamat. Német parasztokat és iparosokat hívtak hazánk területére. II. József folytatta édesanyja munkáját és ezáltal közel félmillió telepes érkezett a gyéren lakott területekre. Az ide érkező parasztok házhelyet, szántóföldet és kaszálót kaptak. **Császártöltés hivatalos megalapításának dátumát 1744-re teszik a kutatók és Patachich Gábor kalocsai érsek nevéhez kapcsolják.** 1744 nyarán kb. 50-60 család vállalta az áttelepülést, akik Würtemberg délkeleti részéből, Oberschwabenből indultak útnak a jobb élet reményében. A betelepülők az érsekség szabad jobbágysági lettek, vagyis megtarthatták a szabad költözködés jogát, de vállalniuk kellett a hűbéri terheket. A község hivatalos telepítő levele 1966-ban került elő a kalocsai érseki levéltár anyagából. Ebben szigorú szabályokhoz és kötelezettségekhez kötötték a letelepülést. Megállapították az adóterheket, rendelkeztek a kötelező robotról és ajándékokról, előírták a szőlőtelepítéseket.

1832-ben a Kalocsai Székesfőkáptalan átvette az addigi érseki birtokokat. 1857-ben az úrbéli váltságot szabályozó „Egyezség” rendezte a volt jobbágyság és földesurak, a Kalocsai káptalan jogi és gazdasági viszonyát. A szőlőültetvényeket sújtó filoxéria fertőzés miatt új szőlőket ültettek. Az 1900-as évek kedveztek a gazdálkodásnak, hiszen a világpiaci árak folyamatosan emelkedtek és szép haszonra tehetett szert, aki gondos gazda volt. Az **I. világháború** évei visszavetették a fejlődést, a falubeliek közül 102 ember halt hősi halált a fronton. Az 1929-ben kirobbant világgazdasági válság a mezőgazdasági termelésre is rányomta bélyegét. A termények ára lezuhant, értékesíteni lehetetlen volt. Ismét sokan kerültek a tönk szélére. Közel öt évbe telt mire kicsit is enyhülni látszott a helyzet és elindult egy lassú fejlődés. Új szőlőket ültettek a gazdák, jellemzően Kövidinka, Szlanka, Sárfehér és Kadarka fajtákat. A töltési borok országos hírűvé váltak és igen keresettek voltak.

A viszonylagos nyugalom évei után ismét viharfelhők gyűltek hazánk kéklő egén és a háború szele újból végigsöpört Európán. Nyomában romba dőlt házak és derékba tört életek maradtak. A falu is sok fiát áldozta fel a haza oltárán, akik visszatértek a többévvnyi „malenykij robotból” soha nem tudták elfeledni a látott borzalmakat. 1947-ben újabb szörnyűség várt az itt élőkre, a kitelepítés. Minden elvettek tőlük, a házat, a földet, az állatokat. 115 családot vittek el fél év alatt. Helyükre a felvidékről telepítettek be közel 200 családot, akik a kitelepítettek házaikba lettek elszállásolva és megkapták a hozzájuk tartozó ingóságokat is. Az őslakosság nagy része apránként visszatért a faluba, ismerősöknél, rokonoknál húzták meg magukat és a semmiből próbálták újrakezdeni az életet. Későbbes évek következtek rájuk, de szívós kitartásuknak köszönhetően apránként visszavásárolgatták földjeiket a betelepültektől, akik közül csak kevesen tudtak gyökeret növesztetni és idővel továbbálltak. 1945-47-ig több részletben is földosztást tartottak, amely lehetővé tette, hogy az eddig cselédsorban, főleg napszámból élő emberek maguk is gazdákká váljanak.

A Császártöltésre települő svábok már találtak az árterület szélén húzódó löszfalba vájt kezdetleges pincéket, amelyekhez több százat építettek az évek során. A legtöbb pince 15-20 méteres, de vannak ennél sokkal hosszabbak is. Hőmérsékletük egész évben állandó, 15° C körüli, amely ideális

hőmérséklet a borkészítéshez és tároláshoz. Eleinte kamra nélküli lyukpincéket készítettek, a későbbiekben a pincegádor ajtaját téglafalba foglalták. A praktikum azt kívánta, hogy a pincébe használt eszközöket ne kelljen hazaszállítani, ezért a pincegádor elé, az utcafrontra merőleges tetővel alacsony, kunyhószerű építményt emeltek, amelyeken csak ajtó, esetleg szellőző volt. Felegyenésedni az ajtó vonalában lehetett. A kétoldali fedett rész kizárólag tárolásra volt használható. Ezt az ötletet fejlesztették tovább úgy, hogy olyan belmagasságot alakítottak ki, amely már alkalmassá tette az építményt arra, hogy prэшázaként használják. Ekkor alakult ki az itteni prэшázakra jellemző forma, ahol a nyeregtető alatti homlokzat közepén ajtó van, mellette kétoldalt pedig egy-egy ablak helyezkedik el. A legtöbb pincét az idők folyamán téglával burkolták, de találunk még olyant is szép számmal, ahol látható az eredeti löszfalba vájt boltív. A tetők jellemzően cseréborításúak voltak és a prэшázak többé-kevésbé egységes stílust alkotnak. Évtizedekig a falu lakosságának fő jövedelem forrása a szőlőtermesztés és bortermelés volt. Éppen ezért nagy becsben tartották és gondosan ápolták a pincéket és prэшázakat. Mivel az építmények szorosan egymás mellett épültek, óhatatlanul is azt eredményezte, hogy szoros emberi kapcsolatok alakultak ki. Az egymásrataltság még inkább közelebb hozta egymáshoz az embereket. Így élénk társasági élet alakult ki, amelynek még ma is szép hagyományai vannak a településünkön. Az utóbbi évtizedekben sokan felhagytak a gazdálkodással, a kistermelés már nem kifizetődő. Természetesen saját fogyasztásra még sokan készítenek bort, de kereskedelmi mennyiséget csak néhány nagyobb területen gazdálkodó gazda készít csak. A fiatalok könnyebb, jól fizetőbb munka után néztek. A prэшázakat, pincéket azonban jellemzően megtartották a családok és ma már inkább a kulturális élet szerves részeivé váltak. Családi ünnepségeket, baráti összejöveteleket tartanak bennük. A tavalyi Falualapítók Ünnepeinek záró programját, az egyik pincesoron tartottuk, ahová kb. 500 ember jött el. /A „Legyen a vendégünk!” szlogennel meghirdetve óriás süteményt állítottunk össze./ A gazdák kinyitották a pincéket és bárkit szívesen vendégül láttak egy pohár jóféle töltési borral.

Jelenleg öt pincesor öleli körül a településünket: a Kis-sori, a Vidámsori, a Káposztáskerti, a Főkáptalani és a Bajtárs utcai pincék. Körülbelül 320 pince van használható állapotban. Ezek a pincesorok szervesen beépültek a falu vérkeringésébe, nem alkotnak külön egységet. Az előttük húzódó út aszfaltos, közlekedésre alkalmas.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A pincesorok építészeti értékük mellett, olyan kulturális értéket képviselnek, amelyet kötelességünk megőrizni az utánunk következő generációk számára. Bár gazdasági jelentőségük csökkent az elmúlt évtizedek alatt, kiváló lehetőséget biztosítanak a sváb hagyományaink ápolására, amely érdekes lehet a hozzánk látogatóknak és az itt élő lakosoknak egyaránt. Továbbra is törekedni fogunk arra, hogy programjainkba kiemelt szerepet kapjanak és minél több emberrel meg tudjuk ismertetni keletkezésük történetét és a hozzájuk köthető hagyományokat életben tudjuk tartani. Véleményünk szerint megyei jelentőségét az adja, hogy nem külön el a falu többi részétől,- mint például a Hajósi pincefalu- ez egy olyan igazi ritkaság, amely miatt megérdemli, hogy megyei értéknek is bekerüljön a köztudatba, a Nemesnádudvari pincesorokhoz hasonlóan.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

<http://csaszartoltes.hu/>

<https://www.facebook.com/Cs%C3%A1sz%C3%A1rt%C3%B6lt%C3%A9s-ma-1445577758997945/?fref=ts>

<http://csaszartoltesiek.hu/>

<http://www.pincefalk.hu/pincefalu/242-csaszartoltes>

<http://pincefalk.eu/pincefalu.php?p=csaszartoltes>

<http://csaszartoltes.hu/index.php/component/yendifvideoshare/video/6-telepulesunk-2>

<https://www.youtube.com/watch?v=7xxCAPwB-54>

Bánáti Miklós: Huszonkét évtized az új hazában; Császártöltés község történelmi adattára

Császártöltés 1. A császártöltési határ története a kezdetektől a falu alapításáig, Császártöltés 2015.

DUNABOR Magazin, 5. szám, 2012. június; Kovács László: Dunamenti svábok 50-61. oldal

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://csaszartoltes.hu/>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Melléklet

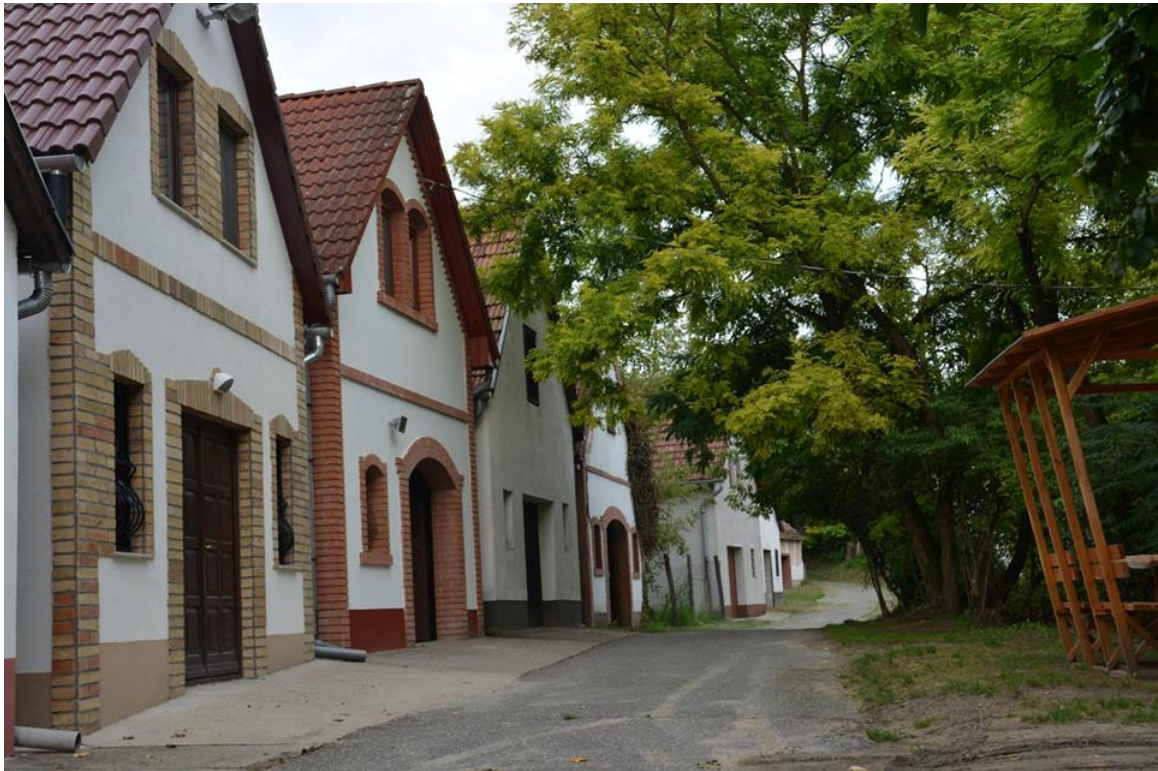
1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja



Főkáptalani pincesor



Főkáptalani pincesor



Kis-sori pincesor



Bajtárs utcai pincék



*Falualapítók Ünnepe 2015.
Kis-sori pincesor*



Káposztáskerti pincesor



Vidámsori pincesor



Főkáptalani pincesor